

quantum attinet Mysteria, ultrò concedimus; sed ad bene operandum, licet homini in tenebris veluti constituto in poenam primigeniae labis non sufficiat sola, nudaque ratio naturalis, sed requiritur insuper Divina præceptorum revelatio, ut ea intelligat quæ facienda sint, quæque cavenda; postquam verò homo hoc divinæ revelationis lumen acceperit ad bene vivendum, et ad omnes morales veritates cognoscendas, prout in se sunt, aliud non opus est supernaturale lumen; etenim Deus gratias supernaturales minimè pollicitus est ad hunc finem, sed vult, ut homo naturali ratione utatur directâ jam a revelatione præceptorum factâ; tantummodo, ut jam suprà dictum est, eâ eget gratiâ, quâ ipse illuminetur, et confortetur ad id amplectendum, quod cognoscit bonum, idque fugiendum malum quod cognoscit esse vitandum. Optimè admonet D. Th. 1. 2. q. 76. ar. 2. ad 2. non posse hominem propriis actibus gratiam acquirere, sed utique propriâ diligentia rerum scientiam comparare posse. « Homo potest aliquam scientiam acquirere per suos actus, gratia verò non acquiritur ex nostris actibus. » Si igitur ita se res habet, non debet homo necessariò expectare gratiam, ut naturalium præceptorum ignorantiam superet, quia ejusmodi ignorantia propriâ diligentia superanda est; et quotiescumque haec diligentia tanti non esset roboris, ut ad cognitionem perduceret remotorum, obscuriorumque præceptorum, invincibilis cum sit ignorantia, a Deo non impunitatur ad culpam.

Atqui Anonymus aliam insistit viam, culpabilem ut reddat ignorantiam invincibilem cuiuscumque rei ad jus naturæ speculantis; ait enim: Duo nobis inficta vulnera esse, et adhuc resistentia ab originali peccato, concupiscentiam nimirum, ob quam voluntas ad malum proclivis remansit, et ignorantiam, ex quâ obnubilata remansit ratio; proinde sic argumentatur italicice loquendo, quod nos latine: « Si concupiscentia non excusat eum, qui sequitur concupiscentiae deordinationes, quarè ignorantia excusare debet illum, qui sequitur deordinationes ignorantiae? » Ex quo deinde concludit, quod sicuti peccat operans propter Concupiscentiam, ita peccet operans propter ignorantiam.

Sed responsio est aperta. Idcirco peccat concupiscentiae deordinationes sequens, quia cum voluntate sponte illius malitiæ adhæret, tunc etiàm concupiscentia ipsa est voluntaria. Aliter verò accidit in ignorantia invincibili, quæ non est volita, neque placet. Manifestum est, nullum esse peccatum, nisi voluntarium; eo fit, ut quemadmodùm sequentes nos voluntarias concupiscentiae deordinationes peccamus, ita pariter peccamus ignorantiae vincibilis, et volitæ sequentes deordinationes; e contrario tamen, sicuti operari juxta concupiscentiam, sed contrâ voluntatem nostram, peccatum nullum est, juxta quod aiebat Apostolus (Rom. 7. 19.): *Quod nolo malum hoc ago: ita quoquè peccatum nullum est operari ob ignorantiam invincibilem, cùm non sit volita.*

Ulterius verò progrederit auctor et culpabilem putat ignorantiam nostram, saltem propter propria peccata à nobis prius com-

missa, affirmatque, quod quemadmodùm nos propter peccata nostra in morali constituimur impotentiâ operandi bonum, ita in morali etiam impotentiâ constituimur cognoscendi bonum, quod faciendum sit, et malum quod sit fugiendum. Quapropter, sicuti non excusat impotentia, quando malum operamur, quod cognoscimus esse malum, ita non excusat impotentia, cum ignoramus malum quod facimus.

At cum Du Hamel l. 2. de Act. Hum. c. 5. in fin. respondemus primum, poenam peccati non esse malum, quod imputatur ad culpam ejus, qui tales patitur poenam; quare licet talis ignorantia esset poena aliorum peccatorum quæ antea admisisimus, attamen hæc peccata non faciunt culpabiles errores, quos deinde committimus ex invincibili ignorantia; quoniā tales errores non sunt a nobis voliti, neque prævisi. « Ac licet ea (scribit Duhamel) vitia ex peccatis liberè admissis oriuntur, ac proinde voluntaria videantur, et eâ ratione ignorantia sit poena peccati; hinc tamen non sequitur ea esse voluntaria, cùm ex iis peccatis secutura mala prævisa non fuerint. » Insuper respondet, a veritate prorsùs alienum esse, quod sicuti nostra peccata nos constituunt in morali impotentiâ operandi bonum, ita pariter constituant in morali impotentiâ præcepta naturalia cognoscendi; quia, juxta quod superius prænotavimus, ut bonum operemur, requiritur gratia, ad quam sanè obicem ponit qui peccat; ut verò simpliciter præcepta cognoscantur, necesse non est gratia, sed satis est naturale lumen; unde neutiquam dici potest, peccatum locare hominem in morali impotentiâ cognoscendi præcepta.

At fortasse dicet: Peccata peccantes exæcant, et cognitionem abripiunt. Libenter annuo peccata a peccatoribus auferre cognitionem illam, quæ ad bonum agendum allicit, removetque a malo patrando; et ut cognitione ista habeatur, requiritur gratia, et ad eam obtainendam orare oportet. De hâc nimirum cognitione loquebatur Augustinus contrâ Pelagium: « Dum tamen potius disputet, quam, ut oret, et dicat: da mihi intellectum, et discam mandata tua. » Bellarminus hunc Davidis explicans textum inquit: « Da mihi intellectum, non significat da mihi vim intelligendi, sed da mihi lumen divinum, quo mens mea discat mandata tua (scilicet) ut sibi persuadeat, optimum esse illa complere. » Postulabat igitur Propheta gratiam, ut illuminaretur, et sibi persuaderet, quantum illud foret bonum, quod in exequendis Divinis præceptis requiritur. Id quoquè expostulabat, quando orabat: « Viam justificationum tuarum instrue me: id est (idem Bellarminus explicat) doce me quæ sit via præceptorum tuorum, quomodo videlicet debeam in lege tua ambulare; nempe quomodo ambulare debeam juxta tua præcepta. Id insuper, quando orabat: « Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam. Petit (Bellarminus) ut scrutari possit ejus utilitates. Id pariter, cùm aiebat: Doce me facere voluntatem tuam; id est, doce me, Domine, ut secundum voluntâ-

tem tuam operer; sed, ut suprā dictum est, voluntas Dei est, ut nos operemur juxta nostrā conscientiā dictamen. Peccatum igitur peccantem privat hāc cognitione gratiæ; sed non cognitione naturali præceptorum, quæ nobis se præstant cognoscenda ratione dumtaxat naturali, ut rectē sribit Habert de *Act. Hum. c. 1. §. 3. p. 17. ex D. Thomā*: « Peccatum naturam humanam » prorsū non corrumpt, alioquin per peccatum desineret esse « homo. »

Multas autem Auctor Divi Augustini opponit auctoritates, et præsertim illam *de Gratia*, et *lib. arb. c. 3.* « Ignorantia quæ non est eorum, qui scire nolunt, sed qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat. » Super hanc auctoritatem Auctor sic italicè sribit quod nos latine: « Minime contendit S. Augustinus semper esse reum, qui ignorantia deliquerit, quemadmodum qui peccat cum cognitione suæ culpæ... addit tamen quod hoc non debet aperire asylum ad tenebras ignorantiæ, ut in eâ suam inveniat excusationem, quia eadem non sic excusat, ut quis minime damnetur ad ignem æternum. » Verum ego non intelligo, quid auctor velit pro rei summâ inferre ab hāc Augustini auctoritate. Si ab illis verbis, qui tanquam simpliciter nesciunt, inferre vellet, ignorantiam non excusare ab æternâ damnatione, quamvis invincibilis sit, contra ipsum obstaret propositio secunda ad Alexand. VIII proscripta, et superius jam allata, quæ habebat, ignorantiam invincibilem juris nature non excusare a peccato formalis. Cæterū Duhamel, et P. Berti rectē huic Augustini textui respondent. Et sic Duhamel (*de Act. Hum. l. 2. disp. 3. c. 6. n. 6.*) : « Hæc intelligenda, ut nescientia simplex non excusat a peccato, cuius non est causa, sed eximit ab eo cuius est causa. Unde qui legem Dei nesciunt, nec scire potuerunt, non peribunt, quod legem ignotam violaverint, sed propter peccata, quæ in lege Naturæ admiserunt. » Eademque ratione relato Augustini textui respondet P. Berti *l. 21. c. 10* dicens Augustinum scripsisse, quod Infideles, qui non crediderunt Iesu Christo, mereantur ignem æternum, « non quia non crediderunt, id enim non imputatur ad culpam dummodo nescire noluerunt; sed quia legem naturæ inscriptam cordibus suis liberè transgressi sunt. » Itaque mens Augustini ea profecta est, quod ignorantia nempe illorum, qui penitus ignorarunt veram Religionem, licet eos ab incredulitatibus peccato excusat, non tamen ab iis peccatis excusat, quæ ipsi talia esse cognoscunt juxta Naturæ lumen. Quod vero S. Doctor de ignorantia culpabili loqueretur, ex verbis jam constat quæ immediate citato textui subjungit, dicens: « Non enim sine causâ diem tum est: Effunde iram tuam in Gentes, quæ te non neverunt. » Deum non cognoscere, non potest, nisi malitiâ, aut voluntariâ obsecratione contingere. Idem sribit S. Joannes Chrysostomus *Hom. 27. in Ep. ad Rom. n. 3.* « Judæi ignorarunt, sed hæc ignorantia non erat digna veniâ. Græci quoque ignorarunt, sed defensionem non habent. » Sed postea immediate subjungit: « Quando enim ea quæ sciri nequeunt, ignoraveris, culpæ ob-

» noxijs non eris. Cui conformatur celebris illa S. Augustini doctrina (*l. 3. de lib. arb. c. 19. n. 53.*): « Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras. »

Cæterū ne longum faciam, et ne ulterius tædio Lectorem afficiam, omnibus aliis Augustini textibus, quos Anonymus objectit, unâ tantummodo ejusdem Sancti auctoritate respondemus. Is in *primo lib. retract.* videtur primâ facie sentire nescientem se peccare, adhuc peccare, quando voluntarie id agit, quod in se peccatum est: « Qui nesciens peccavit, non incongruenter nolens peccasse dici potest, quamvis et ipse, quod nesciens fecit, volens tamen fecit, ita nec ipsius esse potuit sine voluntate peccatum. » Sed ut egregiè animadvertis Duhamel *l. c. n. 5. in fin.* idem S. Doctor aperit mentem suam, explanatque quod dicere intelligebat: « Quia voluit, ergo fecit; etsi non quia voluit, peccavit nesciens peccatum esse quod fecit. Ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, et non voluntate peccati. » Id denotat, quod licet factum sit materia peccati, cum tamen voluntas deest peccandi, peccatum est tantum materiale, sed non formale, seu voluntarium, ut optimè Duhamel, quod nimurum factum ipsum est materia peccati, non formaliter, et reipsa peccatum est.

Id pariter est quod scripsit D. Thomas *Opusc. de Malo q. 3. art. 8.* « Si ignoretur deformitas, putâ cum aliquis nescit, fornicationem esse peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem, sed non voluntarie facit peccatum. » Non negatur vero, ut sincerè loquamur, Angelicum, alibi negare fornicationem invincibiliter ignorari posse; et merito id negat, quia fornicatio prohibetur præcepto proximo, et immediato primis principiis; attamen S. Doctor loco nuperrim adducto, ut certam, exploratamque rem statuit, quod quando quis invincibiliter ignorans operatur etiam contra aliquid spectans ad jus naturæ, is materialiter tantum erret, sed nequaquam peccet.

Eadem responsio datur cum Duhamel textui Divi Hieronymi contrâ Pelag. *c. 10. 11. 12.* nobis ab Anonymo objectato, ubi S. Doctor ait adversus Pelagianos, ignorantiam non excusare a peccato, quod intelligitur de peccato facti materialiter, secùs vero de peccato formaliter accepto. Et quidem Sanctus loquitur de homicidio casu patrato, pro quo in veteri lege etiam victimæ erant offerendæ, non obstante, quod sine culpâ voluntatis contingenter.

Item opponit Auctor quamdam Divi Bernardi auctoritatem *tract. ad Hugon. de quæst. c. 1 et 4.* ubi ignorantiam esse ait unam ex causis peccatorum, quæ nos committimus, sed quæ Deus non excusat. Attamen advertendum est, de quâ ibi ignorantia S. Bernardus sermonem fecerit; en de qua ignorantia loquitur: *Multa nesciuntur, aut sciendi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia inquirendi.* Sed hanc ignorantiam ortam a negligentia se instruendi de propriis obligationibus, aut inqui-

rendi veritatem quis unquam a peccato excusare poterit? Neque obstat, quod ait S. Doctor de *Præcept. et dispens.* c. 14. n. 40.
 » *Sic itaque malum putas bonum quod forte agis, sic bonum malum, quod operaris, utrumque peccatum est.* » Quoniam scribit P. Berti (l. 21. c. 14. prop. 2. vers. *Præterea*) perperam Vendrochium ab hâc auctoritate colligere, Divum Bernardum negare ignorantiam invincibilem excusare a peccato, nam S. Doctor n. 37. jam scripsérat: « *Et qui bonum diligit, et malum nescius agit, hujus quidem bonus est oculus, quia pius, non tamen simplex, quia cæcus.* » Et Berti addit: « *Igitur est oculus, qui non est simplex, et tamen non est nequam, scilicet nescientis ignoratione excusabili.* »

En igitur demùm, quomodo nostri Contradictores ad negandam ignorantiam invincibilem omnium Conclusionum etiā remotarum, obscurarumque de rebus ad legem naturæ spectantibus, nedūm adversari sint communis sensu Sanctorum Thomæ, Bonaventuræ, Antonini, Anselmi, aliorumque Theologorum tam benignioris, quam severioris sententiae, verū etiā funditus everterunt firmissima, receptissimaque Theologiæ axiomata. Idque sane non ad alium finem, quam ut illicitum facerent usum quarumcumque probabilium opinionum.

DUBIUM II.

An metus excuset.

173. — « *RESP. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia, quia minuitur libertas. Interim sèpè fit, ut præcepta quædam non obligent, cum eorum observatio cederet in grave aliquis incommodum: et tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget.* » Est communis. »

Unde resolvuntur hi Casus:

« **1.** Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne ob metum quidem mortis. » (Et si aliquando videatur licere violari præceptum negativum, v. gr. non furandi, non occidendi, putà ad defensionem vitae propriæ, etc., tunc dicitur præceptum non existere. *Vid. l. 2. n. 51.*) *

« **1.** Metus gravis, v. gr. mortis, etc. sèpè non tantum excusat a præcepto positivo, tam Divino, quam humano; sed quandoque etiā ab affirmativo naturali, et sic (ut *Sanchez i. mor. c. 18.*) non tenetur quis cum periculo vitae integrè confiteri, servare depositum, implere votum, succurrere proximo, extreme indigenti. *Bec. t. 2. l. 3. c. 6. Azor. i. p. l. 1. p. 1. c. II. Laym. l. 1. t. 4. c. 14.* Excipe tamen casum de quo infra. » *l. 2. ad n. 26.*

« **3.** Si observatio legis humanæ necessaria sit ad conservandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris sit quam vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitae; ut v. gr. si dux mandat militi non discedere ex statione; item, si periturae sint animæ, nisi Pastor audeat ægros tempore pestis. *Laym. * (Cum *Salmant.* c. 2. n. 127.)* *

« **4.** Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitae, aut similis incommodi. *Sanct. i. mor. c. 18.* ut si v. gr. cogaris metu mortis contrahere cum consanguineæ in gradu prohibito lege Ecclesiasticæ, posses contrahere (in speciem), non tamen posses consummare; quia, cum matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsecè malum est. *Sanchez de Matr. l. 7. d. 5. n. 4.*

« **5.** Per accidens interim accidere potest, ut lex humana obliget cum periculo vitae, ratione alterius præcepti juris naturalis, aut Divini concurrentis, ut v. gr. quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ in odium Fidei, vel contemptum Religionis. *Sanchez loc. cit. Com. pag. 3. tom. 2. d. 13. dub. 12.* » (Ita etiā *Salm. ibid. n. 130.*) *

DUBIUM III.

An excuset potentia totius vel partis?

176. — « *RESP. 1. Cum ad impossibile nemo teneatur, certum est quod potentia excuset, etiam illa, cui antè causam cum peccato dististi, dummodo de hoc doleas: Quarè id præcipue huc dubitatur, an qui non potest implere totum, teneatur ad partem.* »

« **2.** Si præceptum tale sit, ut commodè possit, aut soleat dividiri, atque in ejus parte salvetur ratio, seu finis præcepti, tunc qui non potest servare totum, debet servare partem quam potest. Quòd si verò non salvetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, hoc est tantum quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum, is non tenetur ad partem. Quæ omnia aestimanda sunt: 1. ex intentione Legislatoris; 2. ex ratione, fine et materia legis. 3. Ex judicio prudentum; 4. ex communi usu. Ita *Sanct. i. mor. c. 9. Laym. l. 1. t. 4. c. 19.* »

Unde resolvuntur hi Casus:

« **1.** Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas quas potest; quia dividuae sunt. *Laym. loc. cit. et Bonac.*

« **2.** Qui in Quadragesimâ non potest jejunare, debet abstineri a carnibus, si potest: aut qui non potest omnibus diebus, tenetur, iis quibus potest. Ita *Laym. l. c. et Bonac.*

« **3.** Qui potest notabilem partem Sacri (v. gr. usque post Consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodò potest cum alio, et solet, tenetur, alioquin non. *Ibid. v. infra de Horis.*